

КЛАСИЧНІ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

УДК 81'24

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2023.4.3>

О. В. ХОЛОДНЯК

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології,
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,
м. Харків, Україна
E-mail: olenakholodniak@mruni.eu
<https://orcid.org/0000-0003-2736-3189>*

ОСОБИСТІСНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Авторка у статті розкрила розуміння та засоби реалізації особистісного підходу під час формування іншомовної компетентності у здобувачів вищої освіти на прикладі організації навчання на факультеті іноземної філології у Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди. У статті визначено актуальність особистісного підходу саме на етапі діагностики такої роботи. Використання методів аналізу змісту навчальних програм і силабусів, вивчення матеріалів відкритих аудиторних занять і результатів моніторингових досліджень в університеті авторка отримала такі результати. Установлено, що метою етапу діагностики формування іншомовної компетентності в реаліях викликів сьогодення доцільно зосереджувати увагу на досягненні цілей: вивчення особливостей бачення цілей і очікуваних результатів викладачами і здобувачами вищої освіти під час опанування навчальних програм дисциплін іншомовної підготовки. У статті авторка конкретизувала цільові елементи такого етапу, а саме: аналіз запитів учасників освітнього процесу щодо створення середовища іншомовного комунікування, долучення до науково-дослідної роботи в наукових школах, творення середовища неперервного особистісного і професійного розвитку. Авторка наголосила на тому, що у межах реалізації особистісного підходу результати етапу діагностики дають багатий матеріал для емпіричного дослідження орієнтирів для формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів вищої освіти. Це істотно впливає на якість освіти і фахової підготовки. У статті презентовано пропозицію щодо використання елементів педагогічного дизайну для формування іншомовної компетентності здобувачів вищої освіти: визначення стилю і формату взаємодій, навчально-пізнавальних комунікацій, розроблення навчального контенту за принципами раціональності, ефективності, емоційного комфорту. Авторка представила досвід використання в навчальному процесі моделі Дж. Келлера, опорний план проведення діагностувального заняття у формі бієнале.

Ключові слова: особистість, мовна освіта, іншомовна компетентність, іноземна філологія, інтерактивні методи навчання.

Вступ. Попри труднощі воєнного стану в Україні освітяни демонструють успішні практики організації освітнього процесу. Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди з першого дня активної фази військової агресії демонструє не лише згуртованість і єдність в подоланні викликів загального порядку, але й здійснення запланованих заходів із забезпечення якості фахової підготовки за різними спеціальностями. У цій твердості вбачається потужний ресурс ефективності, що може стати окремим напрямом міждисциплінарного онтологічного дискурсу. Як відомо, якість освітнього процесу – динамічне багатофакторне явище, яке містить інформацію

про рівень набуття здобувачами компетентностей і програмних результатів навчання, але й створення середовища міжкультурної комунікації як необхідного складника вивчення іноземних мов. В такому середовищі відбувається природній контакт, спілкування іноземною мовою, осмислення і сприйняття нових культурних практик і ментальних маркерів у поведінці, світогляді тощо. У такому середовищі відбувається міжкультурне спілкування з опорою на студентоцентрованість, коли здобувачі є представниками чи носіями різних мов, культур. У такому середовищі виникають благодіючі психолого-педагогічні конструкції для стимулювання розвитку педагогічної інтуїції,

емпатії, міжкультурної і навчальної рефлексії, соціокультурної і навчально-пізнавальної активності.

Аналіз попередніх досліджень. Заявлена в темі цієї публікації не нова. Під час аналізу емпіричного матеріалу, розроблених викладачами ХНПУ імені Г.С. Сковороди матеріалів навчально-методичного комплексу освітніх компонент, робочих навчальних програм і силабусів, матеріалів відкритих аудиторних занять, ми спиралися в розумінні основних понять на висновки і розуміння іншомовної комунікативної компетентності амбасадорами – науковцями D. Hymesin, J. B. Prideand, J. Holmes [Hymesin, Prideand, Holmes : 1], які акцентували в розумінні іншомовної комунікативної компетентності на необхідності дотримання мовних норм, відповідності мовної поведінки комунікативній ситуації [Hymesin, Prideand, Holmes : 1]. Безсумнівно, підтримуємо позицію, висловлену у висновках розлогого дослідження Н. Білан [Білан : 4], яка наголосила на системній єдності поняття здатності, практичних умінь і навичок і комунікативної компетентності [Білан : 4].

Під час узагальнення емпіричного матеріалу, взаємодії із викладачами, які презентували свій досвід під час відкритих аудиторних занять, гостьових зустрічей, ми послуговувалися пропозиціями і висновками щодо використання елементів інформаційно-комунікаційних і цифрових технологій, презентованих у публікації Н. Солошенко-Задніпровською [Солошенко-Задніпровська : 8], С. Бадер [Бадер : 3], Д. Вороніною [Вороніна : 5]. В контексті реалізації стратегій ХНПУ імені Г.С. Сковороди [ХНПУ : 7]. Оригінальне бачення елементів заявленої у цій публікації проблеми представив О. Зенякін, який розкрив перспективи формування іншомовної компетентності через призму проблематики особистісного морального зростання людини [Зенякін : 6]. В розмаїтті педагогічних технологій та методичних ресурсів формування іншомовної компетентності здобувача вищої освіти першочергової уваги потребує особистість. Маючи унікальну культурну і наукову спадщину, спільну мету і чіткі перспективи, у Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди [ХНПУ : 7] кожному особистість підтримують з опорою на цінності родинності, академіч-

ної свободи, одухотвореності обраної професії і відповідальності за прийняті рішення.

Мета статті: розкрити цілі і досвід організації етапу діагностики формування іншомовної компетентності на прикладі роботи факультету іноземної філології Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як відомо, в організації освітнього процесу неабиякого значення має етап діагностики, коли на початку вивчення освітньої компоненти здобувачі і викладачі групи забезпечення освітніх програм мають узгодити ключові позиції щодо цілей і очікуваних результатів опанування навчальних програм дисциплін іншомовної підготовки. Зважаючи на специфіку і педагогічну спрямованість усіх процесів, що відбуваються на факультеті іноземної філології у Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди [ХНПУ : 9], етап діагностики передбачає досягнення цілей: фіксація вхідних універсальних мовних компетентностей, досвіду академічного письма, соціально значимих комунікативних компетентностей здобувачів, визначення рівня професійної ідентичності, формування образу сучасного фахівця обраної галузі знань. Для розкриття особистісного підходу в організації освітнього процесу на прикладі Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди застосовано методи аналізу змісту навчальних програм і силабусів, вивчення матеріалів відкритих аудиторних занять і результатів моніторингових досліджень в університеті.

У Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди надається пріоритет врахуванню результатів аналізу інтересів здобувачів і різних груп стейхолдерів у формуванні змісту і матриць освітніх програм підготовки, у тому числі – для формування іншомовної компетентності, яка визначена у змісті прийнятих професійних стандартів і кваліфікаційних характеристик. Як можна підтвердити змістом освітніх програм, що реалізуються на факультеті іноземної філології [ХНПУ : 9], багато уваги приділено формуванню професійно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців в усіх видах мовленнєвої діяльності.

Етап діагностики формування іншомовної компетентності у здобувачів вищої освіти методологічно передбачає опору на особистісний підхід. Це виявляється в аналітиці запитів учасників освітнього процесу щодо створення середовища іншомовного комунікування, долучення до науково-дослідної роботи в наукових школах, творення середовища неперервного особистісного і професійного розвитку. Результати етапу діагностики дають багатий матеріал для емпіричного дослідження орієнтирів для формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів вищої освіти.

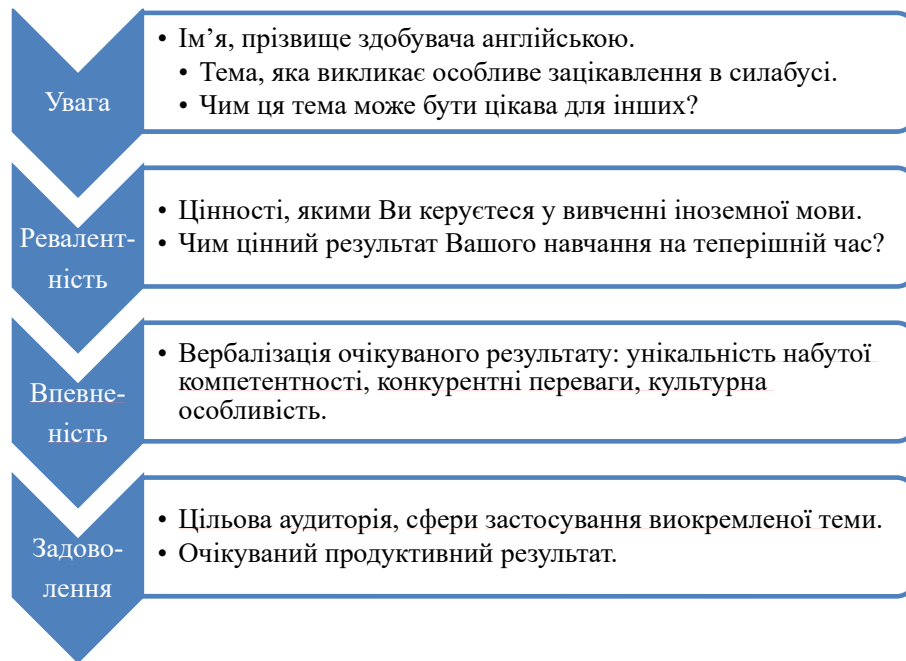
Виклики останніх років, зумовлені всевітньою пандемією і провадженням в Україні воєнного стану актуалізували значущість використання цифрових сервісів і застосунків для формування іншомовної компетентності здобувачів вищої освіти [Білан : 4]. З одного боку, обмеження привели до зменшення активності живого спілкування, з іншого – прогрес і цифровізація усіх сфер життєдіяльності суспільства сприяли зникненню кордонів у асинхронному спілкуванні, комунікаціях, опосередкованих цифровими застосунками. Для досягнення цілей етапу діагностики формування іншомовної компетентності здобувачів вищої освіти активне творення викладачем свого комунікативного образу часто має вирішальне значення. Сучасним здобувачам важливо бачити, що персональне і професійне в образі викладача, його рівень самооцінки, самопрезентування, ресурси, якими він послуговується в роботі, наукова і викладацька репутація, цифровий образ і наукові профілі викладача – усе це впливає на розвиток мотивів, необхідних для формування іншомовної компетентності здобувачів вищої освіти.

Для формування іншомовної компетентності здобувачів вищої освіти в реаліях сьогодення доцільним є звернення до елементів педагогічного дизайну. Це явище нове для української освіти, однак потужно торує освітній простір. Педагогічний дизайн нами розуміється як галузь науково обґрунтованої практичної діяльності в синтезі педагогіки, психології, ергономіки, комунікативного менеджменту, інформаційно-комунікаційних технологій. Призначення педагогічного дизайну передбачає визначення стилю і формату взаємодій, навчально-пізна-

вальних комунікацій, розроблення навчального контенту за принципами раціональності, ефективності, емоційного комфорту. Цікавим у контексті заявленої теми є модель мотивування до навчання Дж. Келлера: увага (Attention), релевантність (Relevance), впевненість (Confidence), задоволення (Satisfaction) [Nakhod : 2]. Для повернення і утримання уваги на етапі діагностики формування іншомовної компетентності здобувачів вищої освіти доцільно використовувати ситуації комунікування: конфлікт, суперечність, інтрига, приклади з реального життя, гумор, елементи неформального спілкування.

Для ревалентності на етапі діагностики формування іншомовної компетентності здобувачів вищої освіти можна використовувати прийоми вербалізації очікуваного результату навчання, алгоритми і мовні маркери позитивної самооцінки. Ревалентність на етапі діагностики формування іншомовної компетентності вкрай значуща, тому слід уникати залежності від оцінки викладача, бажано відмічати найменший успіх на початку виконання навчального завдання. Задоволення на етапі діагностики передбачає доцільну вчасну допомогу викладача у знаходженні здобувачем вищої освіти відповідності результатів навчання з практичною затребуваністю. На малюнку 1 пропонуємо візуалізацію етапу діагностики формування іншомовної компетентності здобувачів вищої освіти спеціальностей не філологічного спрямування з використанням моделі мотивації до навчання Дж. Келлера.

Також пропонуємо опорний план проведення заняття у формі бієнале, який викликає неабияке зацікавлення серед студентства факультету іноземної філології Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Слід зазначити тут, що професорсько-викладацький склад факультету іноземної філології об'єднав «висококваліфікованих викладачів, серед них 4 професори, 9 докторів наук, 42 доценти, 50 кандидатів наук, 2 доктори філософії. Освітній процес забезпечують 5 кафедр факультету. Кафедри факультету співпрацюють із Британською Радою в Україні, Інститутом Гете, Науковим і культурним французьким центром у Харкові, Ізраїльським культурним центром, посольствами Японії, Китайської Народної Республіки, Туреччини

Мал. 1. Етап діагностики формування іншомовної компетентності здобувачів вищої освіти з використанням моделі мотивації Дж. Келлера

в Україні» [ХНПУ : 9]. Популярною практикою створення середовища міжкультурного спілкування є долучення здобувачів до активної навчально-пізнавальної роботи, культурної, просвітницької співпраці з носіями іноземної мови, яка вивчається, в культурних центрах: Регіональний центр японської культури і освіти, Ізраїльський культурний центр, Іранський культурний центр, Китайський культурний центр, Турецький культурний центр [ХНПУ : 9].

Неодмінним складником міжкультурного середовища є практика реалізації програм міжнародного обміну, академічної мобільності здобувачів [ХНПУ : 9]. Цей досвід студенти прагнуть інтерпретувати в оригінальних міжгалузевих форматах, ефектних просвітницьких і культурних подіях в канві освітнього процесу в університеті. Для успішного бієнале завчасно студенти готують до презентації фото робочих моментів з викладачами іноземної мови, такі, що ілюструють окремі етапи реалізації студентом програми академічної мобільності чи індивідуальної освітньої траєкторії. Мета заняття передбачає, крім досягнення навчальних цілей, формування іншомовного комунікативного середовища, здатності до аналізу, розвиток спостережливості. Підготовча робота: за один тиждень до проведення бієнале студенти

виконують таку роботу: на зборах групи визначають групу викладачів, персони яких будуть представлені на бієнале; студенти розподіляються на підгрупи по 2–3 особи для виконання завдання: підготувати матеріал (три питання для інтерв'ю в стилі Q-A, літературна обробка результатів інтерв'ювання, виконання фото викладача, яке повніше розкриває висловлене професійне кредо) для проведення інтерв'ю на тему «Мое професійне кредо»; на зборах групи проводять поточний аналіз виконаної підготовчої роботи, корегують результати, визначають формат представлення інформації, заповнюють схему за моделлю Дж. Келлера, презентовану у цій публікації на малюнку 1. Перебіг заняття передбачає організаційну частину, презентацію фотовиставки (власне саме бієнале), результатів інтерв'ю. Друга – тренінгова частина – передбачає розв'язання комунікативних кейсів, проблемних мовних ситуацій, які виникали в іншомовному культурному середовищі під час підготовки до бієнале. Підсумкова частина передбачає елемент гри-моделювання, а саме: вербалізувати образ ідеального викладача іноземної мови. Для цього академічна група розділяється на кілька підгруп, кожна з підгруп фіксує на окремих аркушах паперу слова. Підгрупи обмінюються аркушами із написами, форму-

ють якомога більше речень-характеристик ідеалу викладача за конкретний проміжок часу. Зачитуються і аналізуються створені речення, відбувається рефлексія.

Висновки. Отже, на етапі діагностики формування іншомовної компетентності у студентів факультету іноземної філології ХНПУ імені Г.С. Сковороди цілі навчальної взаємодії передбачають аналіз запитів учасників освітнього процесу щодо створення середовища іншомовного комунікування. Результати етапу діагностики дають матеріал для емпіричного дослідження орієнтирів формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів вищої освіти. Вбачаємо доцільність елементів педагогічного

дизайну для формування іншомовної компетентності здобувачів вищої освіти: визначення стилю і формату взаємодій, навчально-пізнавальних комунікацій, розроблення навчального контенту за принципами раціональності, ефективності, емоційного комфорту. У цьому ми виходили з міркувань раціонального використання моделі мотивації до навчання Дж. Келлера, що проілюстровано описом необхідних етапів проведення діагностувального заняття у формі біенале. Перспективним напрямом подальшого розроблення теми вбачаємо висвітлення авторських підходів і актуальних практик долучення працевлаштувачів і представників медіа для творення середовища міжкультурного спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Hymes D. On Communicative Competence / D. Hymesin, J. B. Prideand, J. Holmes (eds.). NewYork : Harmondsworth : Penguin, 1972. P. 269–293.
2. Nakhod S. The basis question of motivation of employees working in a remote mode. *Journal of Critical Reviews*. 2020. 7 (11). P. 1657–1660.
3. Бадер С. Розвиток іншомовної компетентності здобувача вищої освіти в умовах змішаного навчання. *Академічні візії*. 2022, (2). С. 12–21. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/15>
4. Білан Н. М. Формування іншомовної компетентності майбутніх інженерів-енергетиків засобами проєктних технологій у технічних університетах : дис. ... наук. ступеня д-ра філософії : 01 : 015 / Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2022. 350 с. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/27682>
5. Вороніна Д. А. Зміст та структура іншомовної комунікативної компетентності сучасних фахівців. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова Серія 13. Проблеми трудової та професійної підготовки*. 2019. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/19532/Voronina.pdf?sequence=1>
6. Зенякін О. С. Формування іншомовної комунікативної компетентності як складова духовного та інтелектуального навчання здобувачів вищої освіти. *Духовно-інтелектуальне виховання і навчання молоді в XXI столітті*. Харків, 2022. С. 330–333. URL: <https://doi.org/10.34142//2708-4809.SIUTY.2022.80>
7. Концепція розвитку педагогічної освіти. Стратегія розвитку ХНПУ імені Г.С. Сковороди на 2021–2025 рр. / Відділ менеджменту і моніторингу діяльності університету. (2023). URL: <http://hnpu.edu.ua/uk/monitoryng>
8. Солошенко-Задніпровська Н.К. Можливості використання інтернет-ресурсів у формуванні навичок аудіювання здобувачів немовних спеціальностей. *Мовна освіта фахівця: сучасні виклики та тенденції*: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції (23 лютого 2023 року). Харків: Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2023. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c477f98c-6d0d-46bc-8cef-64b8e0e6e299/content>
9. Факультет іноземної філології. ХНПУ імені Г.С. Сковороди ХНПУ імені Г.С. Сковороди. (2023). URL: <http://hnpu.edu.ua/uk/fac-inoz-fil>

REFERENCES

1. Hymes D. (1972). On Communicative Competence / D. Hymesin, J. B. Prideand, J. Holmes (eds.). NewYork : Harmondsworth : Penguin. P. 269–293.
2. Nakhod S. (2020). The basis question of motivation of employees working in a remote mode. *Journal of Critical Reviews*. 7 (11). P. 1657–1660.
3. Bader S. (2022). Rozvytok inshomovnoi kompetentnosti zdobuvacha vyshchoi osvity v umovakh zmishanoho navchannia. [Development of foreign language competence of a student of higher education in conditions of mixed education]. *Akademichni vizii*, (2). S. 12–21. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/15>
4. Bilan N. M. (2022). Formuvannia inshomovnoi kompetentnosti maibutnykh inzheneriv-enerhetykiv zasobamy proiektnykh tekhnolohii u tekhnichnykh universytetakh [Formation of foreign language competence of future energy engineers by means of project technologies in technical universities] : dys. ... nauk. stupenia d-ra filosofii : 01 : 015 / Ternopil'skyi nats. ped. un-t im. V. Hnatiuka. Ternopil. 350 s. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/27682>
5. Voronina D. A. (2019). Zmist ta struktura inshomovnoi komunikatyvnoi kompetentnosti suchasnykh fakhivtsiv. [Content and structure of foreign language communicative competence of modern specialists]. *Naukovyi chasopys NPU*

imeni M. P. Drahomanova Seria 13. Problemy trudovoi ta profesiinoi pidhotovky. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/19532/Voronina.pdf?sequence=1>

6. Zeniakin O. S. (2022). Formuvannia inshomovnoi komunikatyvnoi kompetentnosti yak skladova dukhovnoho ta intelektualnogo navchannia zdobuvachiv vyshchoi osvity. [Formation of foreign language communicative competence as a component of spiritual and intellectual training of higher education seekers]. *Dukhovno-intelektualne vykhovannia i navchannia molodi v KhKhI stolitti*. Kharkiv. S. 330-333. URL: <https://doi.org/10.34142//2708-4809.SIUTY.2022.80>

7. Kontseptsiiia rozvytku pedahohichnoi osvity. Stratehiiia rozvytku KhNPU imeni H.S. Skovorody na 2021–2025 rr. (2023). [Concept of development of pedagogical education. Development strategy of H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University for 2021–2025]. / Viddil menedzhmentu i monitorynhu diialnosti universytetu. URL : <http://hnpu.edu.ua/uk/monitoryng>

8. Soloshenko-Zadniprovska N.K. (2023). Mozhlyvosti vykorystannia internet-resursiv u formuvanni navychok audiiuvannia zdobuvachiv nemovnykh spetsialnostei. [Possibilities of using Internet resources in the formation of listening skills of students of non-language majors]. *Movna osvita fakhivtsia: suchasni vyklyky ta tendentsii: materialy V Vseukrainskoi naukovopraktychnoi konferentsii (23 liutoho 2023 roku)*. Kharkiv: Natsionalnyi yurydychnyi universytet imeni Yaroslava Mudroho. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c477f98c-6d0d-46bc-8cef-64b8e0e6e299/content>

9. Fakultet inozemnoi filolohii. [Faculty of Foreign Philology at H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University]. (2023). URL: <http://hnpu.edu.ua/uk/fac-inoz-fil>

O. V. KHOLODNIAK

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of English Philology,

H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0003-2736-3189>

E-mail: elenakholodniak@hnpu.edu.ua

A PERSONAL APPROACH TO THE FORMATION OF FOREIGN LANGUAGE COMPETENCE OF STUDENTS OF HIGHER EDUCATION

In the article, the author revealed the understanding and means of implementing a personal approach during the formation of foreign language competence among students of higher education on the example of the organization of studies at the Faculty of Foreign Philology at H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University. The article defines the relevance of the personal approach precisely at the stage of diagnosis of such work. Using the methods of analyzing the content of educational programs and syllabi, studying the materials of open classroom classes and the results of monitoring studies at the university, the author obtained the following results. It has been established that the purpose of the stage of diagnosis of foreign language competence formation in the realities of today's challenges is to focus attention on achieving goals: studying the peculiarities of the vision of goals and expected results by teachers and students of higher education during the mastering of foreign language training disciplines. In the article, the author specified the target elements of the diagnostic stage, namely: analysis of the requests of the participants of the educational process regarding the creation of an environment of foreign language communication, involvement in research work in scientific schools, creation of an environment of continuous personal and professional development. The author emphasized that within the framework of the implementation of the personal approach, the results of the diagnostic stage provide rich material for the empirical study of landmarks for the formation of the individual educational trajectory of those seeking higher education. This significantly affects the quality of education and professional training. The article presents a proposal regarding the use of pedagogical design elements for the formation of foreign language competence of students of higher education: determining the style and format of interactions, educational and cognitive communications, developing educational content according to the principles of rationality, efficiency, and emotional comfort. The author presented the experience of using J. Keller's model in the educational process, the basic plan for conducting a diagnostic class in the form of a biennale.

Key words: personality, language education, foreign language competence, foreign philology, interactive teaching methods.